
РОЗДІЛ XIII. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ

УДК 349:61

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.154>**ПРАВО НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ ТА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я
У СФЕРІ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ:
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ШТУЧНА РЕПРОДУКЦІЯ****Барабаш О.О.,***професор кафедри теорії, історії та конституційного права**ННІ права та правоохоронної діяльності**Львівського державного університету**внутрішніх справ**доктор юридичних наук, професор**(Львів, Україна)*

ORCID: 0000-0003-2666-9696

e-mail: kolibri1961@ukr.net

Барабаш О.О. Право на медичну допомогу та охорону здоров'я у сфері репродуктивних технологій: штучний інтелект та штучна репродукція.

У статті досліджено особливості права на медичну допомогу та охорону здоров'я у сфері репродуктивних технологій, окреслено застосування штучного інтелекту у сфері штучної репродукції. Зазначено, що у визначенні ролі штучного інтелекту у правовідносинах та вирішенні питань про цивільну правосуб'єктність зросла із застосуванням таких технологій у медичних цілях. У медичній галузі передбачено виконання заходів, спрямованих на підвищення якості і тривалості життя громадян України, зокрема: створення за допомогою ШІ національної системи охорони здоров'я, що заснована на аналізі штучним інтелектом клінічних, генних і поведінкових даних; упровадження технологій ШІ при створенні прогресивних систем своєчасної цілодобової медичної діагностики (віртуальних консультантів, кібернетичних експертів тощо); диверсифікація медицини у контрольовану штучним інтелектом ширшу соціальну сферу, яка використовує усі форми даних про здоров'я, враховуючи геноміку, метадані, електронні медичні картки та біометрію для забезпечення здоров'я населення; упровадження інструментів взаємодії з пацієнтами на основі ШІ (чат-боти, мобільні пристрої тощо); навчання пацієнтів щодо прийняття поінформованих рішень, самоконтролю стану здоров'я та профілактики за допомогою ШІ; пріоритизація (ранжування) груп пацієнтів за ризиками і ведення проактивного втручання за допомогою технологій ШІ; дослідження соціальних детермінант охорони здоров'я й управління здоров'ям населення за допомогою технологій ШІ. Наголошено, що для науковців стає цікавим, з погляду правового регулювання, питання штучної репродукції, де в ролі «матері» виступає ШІ. Зазначено, що далеко не в усіх країнах легалізовано штучне материнство, а відсутність міжнародного акта, насамперед рекомендацій, може надалі породити колізії при вирішенні транскордонних суперечок у сімейному праві. Зроблено висновок, що застосування ШІ у використанні методів штучної репродукції поступово входить у практику медичних установ. Використання такої технології сприятиме ефективному заплідненню і в перспективі – виношуванню ембріона. Також у медицині розробляється й поступово впроваджується інкубатор з інноваційними технологіями – з програмою штучного інтелекту. Водночас невирішеними є багато важливих питань: цивільна правосуб'єктність і юридична відповідальність штучного інтелекту.

Ключові слова: права людини, цивільно-правовий захист, право на медичну допомогу, медицина, медичні послуги, система охорони здоров'я, штучний інтелект, репродуктивні технології, ембріон, цивільна правосуб'єктність, воєнний стан.

Barabash O.O. The right to medical care and healthcare in the field of reproductive technologies: artificial intelligence and artificial reproduction.

The article examines the peculiarities of the right to medical care and healthcare in the field of reproductive technologies, outlining the application of artificial intelligence in artificial reproduction. It

is noted that the role of artificial intelligence in legal relations and the resolution of issues concerning civil legal capacity has increased with the use of such technologies for medical purposes. In the medical field, measures are being implemented to improve the quality and longevity of life for Ukrainian citizens, including: the creation of a national healthcare system using AI, based on the analysis of clinical, genetic, and behavioral data; the implementation of AI technologies in the development of advanced real-time medical diagnostic systems (virtual consultants, cybernetic experts, etc.); the expansion of medicine into a broader AI-controlled social sphere that utilizes all forms of health data, including genomics, metadata, electronic medical records, and biometrics, to ensure public health; the introduction of AI-based patient interaction tools (chatbots, mobile devices, etc.); educating patients on making informed decisions, self-monitoring health status, and disease prevention through AI; prioritizing (ranking) patient groups based on risk levels and conducting proactive interventions using AI technologies; and researching social determinants of health and managing public health using AI. It is emphasized that artificial reproduction, where AI takes on the role of the "mother," is becoming an interesting legal issue for researchers. It is noted that artificial motherhood is not legalized in all countries, and the absence of an international act, particularly recommendations, may lead to conflicts in resolving cross-border family law disputes in the future. The article concludes that the use of AI in artificial reproductive methods is gradually becoming a practice in medical institutions. The application of this technology will facilitate effective fertilization and, in the future, embryo gestation. Additionally, an AI-powered incubator with innovative technologies is being developed and gradually implemented in medicine. However, many important issues remain unresolved, including the civil legal capacity and legal responsibility of artificial intelligence.

Key words: human rights, civil law protection, right to medical care, medicine, medical services, healthcare system, artificial intelligence, reproductive technologies, embryo, civil legal capacity, martial law.

Актуальність проблеми дослідження. Значення цивільно-правового захисту посилюється в умовах воєнного стану в Україні. Особливості такого стану в Україні зумовлюють нові виклики перед системою охорони здоров'я. У цьому процесі важливе місце займає штучний інтелект (далі – ШІ). Стратегія НАТО щодо штучного інтелекту, прийнята в жовтні 2021 року, трактує ШІ як можливість досягнення технологічної переваги, але водночас і як джерело загроз, і ставить такі цілі: прискорення й активне просування впровадження ШІ; захист і моніторинг технологій ШІ та інноваційних можливостей з урахуванням міркувань політики безпеки, таких як практичне застосування принципів відповідального використання; виявлення й захист від загроз зловмисного використання ШІ. Сформульовано такі принципи відповідального використання ШІ: законність; відповідальність і підзвітність; пояснюваність і відстежуваність; надійність; керованість; зниження упередженості [1].

2 грудня 2020 року розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, положення якої визначають мету, принципи і завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні як одного з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень [2]. Штучний інтелект – функція штучної свідомості, яка представлена створеною і контрольованою нею системою алгоритмів, забезпечує самонавчання згідно з наявною інформацією, набутими знаннями, правилами, законами суспільства і своїм досвідом, створення на цій основі нових знань для виконання доручень людини, а також здатність проводити самодіагностику й обґрунтовувати прийняті нею рішення [3].

У міжнародних актах, що мають суто рекомендаційний характер щодо характеристики штучного інтелекту, можемо побачити принципи роботи зі штучним інтелектом у судових системах – Європейська етична хартія Ради Європи щодо використання штучного інтелекту в судових системах [4]. Зокрема, було створено Технічний комітет зі штучного інтелекту в рамках Міжнародної організації зі стандартизації, яка розробляє практики, проєкти й доповіді [5]. Інноваційні технології поступово впроваджуються у всі аспекти життя людини. Навіть у судовому розгляді вже застосовуються технології відеозв'язку, електронний оборот та на обговоренні вже стоїть питання розгляду справи ШІ-суддею.

У Стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні враховано рекомендації Ради Європи з питань ШІ від 22 травня 2019 року (OECD Legal Instruments), визначено принципи діяльності з розвитку ШІ, а саме:

- інклюзивний ріст, стійкий розвиток і загальний добробут. Будь-яка діяльність з розвитку ШІ має сприяти подоланню економічної, соціальної та інших видів нерівності, захисту навколишнього середовища, сталому розвитку й підвищенню добробуту і якості життя населення;
- людиноцентричні цінності та чесність. Процес розвитку ШІ мусить забезпечувати верховенство права, демократичні цінності та права людини, зокрема право на працю, захист приватної

інформації, чесність, суспільну справедливість, а також надавати громадянам можливість отримувати знання й набувати навички для успішної адаптації до впровадження технологій ШІ;

– прозорість і зрозумілість. Розробники ШІ мають бути відкритими й готовими пояснити зміст власних розробок, сприяти подоланню страхів людей щодо нових технологій;

– безпека і надійність. Системи ШІ мають бути безпечними й надійними протягом усього життєвого циклу;

– технологічна незалежність. Держава повинна забезпечити необхідний рівень незалежності країни у сфері штучного інтелекту, зокрема за допомогою переважного використання національних технологій і технологічних рішень, розроблених на основі ШІ [3].

Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні враховує результати Генеральної конференції ЮНЕСКО від 21 листопада 2021 року. На цій конференції 193 країни, зокрема Україна, ухвалили глобальні етичні стандарти для штучного інтелекту, які виділяють чотири основні напрями регулювання поведінки ШІ: (1) захист даних; (2) соціальна оцінка і масове спостереження; (3) контроль; (4) захист навколишнього середовища.

Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні узгоджується з ключовими положеннями Відповідальної стратегії штучного інтелекту Департаменту оборони США і шляхів її впровадження, прийнятої в червні 2022 року, зокрема враховує етичні принципи характеристик ШІ: відповідальність (англ. responsibility); справедливість (англ. equitability); зрозумілість (англ. tractability); надійність (англ. reliability); керованість (англ. governability). Ці стандарти сприятимуть ефективному використанню переваг машинних алгоритмів і водночас допоможуть знизити ризики, пов'язані з прозорістю та конфіденційністю [3].

Варто зазначити, що серед правознавців уже визначено можливі напрями розробки правового регулювання діяльності штучного інтелекту. Так, у доповіді, розробленій у Стенфордському університеті, запропоновано варіанти таких напрямів до 2030 року, серед яких можна виділити визначення способу накопичення знань у сфері штучного інтелекту на різних рівнях управління [6].

Актуальність у визначенні ролі штучного інтелекту у правовідносинах та вирішенні питань про цивільну правосуб'єктність зростає із застосуванням таких технологій у медичних цілях. У медичній галузі передбачено виконання заходів, спрямованих на підвищення якості і тривалості життя громадян України, зокрема: створення за допомогою ШІ національної системи консультування жителів України за адресою проживання, що засноване на аналізі штучним інтелектом клінічних, генних і поведінкових даних; упровадження технологій ШІ при створенні прогресивних систем своєчасної цілодобової медичної діагностики (віртуальних консультантів, кібернетичних експертів тощо); диверсифікація медицини у контрольовану штучним інтелектом ширшу соціальну сферу, яка використовує усі форми даних про здоров'я, враховуючи геноміку, метадані, електронні медичні картки та біометрію для забезпечення здоров'я населення; упровадження інструментів взаємодії з пацієнтами на основі ШІ (чат-боти, мобільні пристрої тощо); навчання пацієнтів щодо прийняття поінформованих рішень, самоконтролю стану здоров'я та профілактики за допомогою ШІ; пріоритизація (ранжування) груп пацієнтів за ризиками і ведення проактивного втручання за допомогою технологій ШІ; дослідження соціальних детермінант охорони здоров'я й управління здоров'ям населення за допомогою технологій ШІ [3, с. 73]. Також для науковців стає цікавим, з погляду правового регулювання, питання штучної репродукції, де в ролі «матері» виступає ШІ [7].

Варто зазначити, що далеко не в усіх країнах легалізовано штучне материнство, а відсутність міжнародного акта, насамперед рекомендацій, може надалі породити колізії при вирішенні транскордонних суперечок у сімейному праві. Зокрема, досі стоїть питання про юридичну відповідальність штучного інтелекту: ми можемо притягнути до відповідальності «комплекс програм». У зв'язку з невирішеністю питання цивільної правосуб'єктності штучного інтелекту, на наш погляд, означена у статті проблема заслуговує на увагу.

Ступінь наукової розробки проблеми дослідження. У галузі медичного права та біоюриспруденції проблематика цивільно-правового статусу ембріона ґрунтовно досліджувалась у працях Ю. Бисаги, Д. Белова, С. Булеци, Я. Триньової, Ю. Турянського, Т. Тарасевич, М. Менджул, С. Стеценка. Авторами багатьох наукових розвідок щодо використання штучного інтелекту в сфері медицини, надання медичних послуг є зарубіжні вчені, серед яких особливо варто відзначити праці Е. Бріньюлфссона, Х. Прайса, А. Сандберга, Р. Саттона, Д. Гассабіса. Проте досі належно не обґрунтовано з наукового погляду ролі і значення штучного інтелекту в репродуктивних цілях, зокрема у штучній вагітності.

Метою статті є дослідження особливостей права на медичну допомогу та охорону здоров'я у сфері репродуктивних технологій, окреслення застосування штучного інтелекту у сфері штучної репродукції та визначення цивільної правосуб'єктності ембріона.

Виклад матеріалу. Щодо проблем ролі штучного інтелекту в сурогатному материнстві не існує єдиної думки у правовій доктрині, проте чимало робіт присвячено штучній репродукції і правовим питанням, які виникають стосовно встановлення материнства й батьківства, а також визначення міжнародно-правового статусу ембріона.

Штучний інтелект став супутником практично кожної людини на землі. Штучний інтелект застосовують у всіх сферах життєдіяльності – від найлегшої схеми алгоритмів аж до електронного «мозку», що розвивається. Як наголошує Н. Щербак, штучний інтелект виконує низку завдань і функцій, формуючи досвід, який у майбутньому впливатиме на прийняття ним тих чи інших рішень, а також вчинення відповідних дій. Перевага штучного інтелекту над людиною є об'єктивно зрозумілою: швидкість обробки інформації, можливий час безперервної дії, точність, ефективність і відсутність людського чинника – усе це, беззаперечно, дає підстави стверджувати про позитивні аспекти використання систем штучного інтелекту. Водночас сьогодні самостійне функціонування штучного інтелекту без контролю і втручання людини є неможливим [8].

Як наголошують експерти, «створення штучних маток вирішує безліч проблем, але й порушує нові етичні питання. Так, виникають побоювання, що штучна матка може у майбутньому замінити природню вагітність» [9]. Технологія не призначена і не здатна підтримувати розвиток від зачаття до народження – вона повинна підвищити шанси на здоровий розвиток для недоношених дітей, які народилися в період між 22 та 28 тижнями. За задумом, недоношені діти повинні поміщатися в біомішок, який наповнюється електролітами для імітації навколоплідних вод. Кровоносні судини пуповини з'єднуються зі системою, що забезпечує кров киснем. Випробування на ягнятах були успішними, але провести подібні експерименти на людях – нелегкий крок, пов'язаний з етичними та іншими ризиками [9].

Варто зазначити, що поняття штучного інтелекту – це комплекс технологічних рішень, що дозволяє імітувати когнітивні функції людини, враховуючи самонавчання й пошук рішень без заздалегідь заданого алгоритму, і отримувати при виконанні конкретних завдань результати, які можна порівняти бодай з результатами інтелектуальної діяльності людини [10]. При цьому з погляду «інтелектуальності» розрізняють декілька поколінь роботів: перше покоління – роботи-маніпулятори, які діють згідно із затвердженою і незмінною програмою (наприклад, подаючи заготовки до верстата). Якщо в процесі роботи з будь-яких причин зміниться відстань до заготовки, робот її втратить; друге покоління – адаптивні роботи, оснащені великою кількістю датчиків. Застосовуються, наприклад, для зварювання кузовів автомобілів; третє покоління – робото-технічні системи (дослідницькі роботи на планетах, роботи, що працюють за несприятливих умов середовища – радіація, хімічне зараження) [11, с. 18].

Сьогодні штучний інтелект дедалі частіше можна зустріти в різних сферах науки і медицини. Над створенням продуктів ШІ для установ сфери охорони здоров'я працюють розробники великих компаній: Microsoft, Apple, Google і IBM. Згідно з дослідженнями, які проводила компанія Global Market Insights, у медицині очікується щорічне зростання популярності ШІ на 40 %. Уже нині технології штучного інтелекту застосовують для діагностики захворювань, дослідження геному, розробки ліків і медичної візуалізації. Пристрої, створені на основі ШІ, здатні навчатися, а також ухвалювати рішення самостійно. Це дає змогу зекономити час, кошти й більш ефективно лікувати пацієнтів [12].

Штучне виношування ембріона (штучне материнство) – актуальне питання медичної науки і генетики. Нерідко ми бачимо фільми, читаємо книги, в яких бачимо виношування ембріона та їхній розвиток у капсулах. Однак таке відтворення роду в сучасних реаліях не здається фантастикою з кінематографу. Проте сьогодні в мережі з'явився концепт штучної матки EctoLife, за допомогою якої можна буде вирощувати до 30 тисяч дітей на рік. При цьому батьки будуть самі редагувати гени свого потомства. Концепцію запропонував берлінський вчений та біотехнолог Хашем Аль-Гайлі. За його словами, ці засоби дозволять безплідним парам зачати дитину і стати справжніми біологічними батьками. Технологія дасть змогу майбутнім батькам провести генетичну інженерію ембріона, перш ніж імплантувати його в штучну утробу матері. Можна вибрати все: від кольору очей і волосся до сили, зросту й інтелекту. Також можна уникнути спадкових генетичних захворювань [13].

EctoLife – це перше у світі обладнання для створення штучної матки, яке повністю живиться завдяки відновлюваній енергії. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 300 тисяч жінок помирають від ускладнень вагітності. Штучна матка EctoLife розроблена, щоб полегшити людські і та зменшити ймовірність кесаревого розтину [13].

Існує два основні підходи до визначення цивільно-правового статусу ембріона. По-перше, ембріон визнають суб'єктом права, прирівняним до людини. По-друге, розглядають як об'єкт права: або річ, або частину організму матері, тобто орган і тканину людини. Першу думку підкріплюють наявними передумовами нормативного регулювання статусу ембріона в міжнародних актах та на-

ціональних законодавствах. Так, у Декларації прав дитини встановлено обов'язки щодо захисту ембріона, однак немає визнання правосуб'єктності ембріона з моменту зачаття [14]. Проте національне законодавство показує проблему визначення правосуб'єктності ембріона. Наприклад, законодавство Швейцарії [15] зараховує ембріон до генетичного засобу людини, водночас Конституції Ірландії і Словацької Республіки [16] закріплюють декларацію про життя ембріона.

Отже, при визначенні на національному рівні ролі ШІ у штучній репродукції та виношуванні ембріона варто звертати увагу на специфіку визначення правового статусу ембріона в законодавстві.

У світовій історії й науці уже були випадки практичного застосування технологій у галузі штучного виношування ембріона. Так, вперше в історії інкубатор для недоношених дітей створили 1880 року. У 1960-му почалися експерименти щодо створення таких інкубаторів, які б виконували функції справжньої матки [17]. Проте в експериментах брали участь не людські ембріони, а тварини. Станом на сьогодні статистика ембріонів, які виношувалися в інкубаторах, невтішна. Зараз можемо говорити про прорив – створення наближеної моделі до штучної матки. У Філадельфії в одному зі шпиталів вдалося виростити декілька здорових ягнят. Сам інкубатор був пластиковою конструкцією у вигляді мішка з рідиною всередині, у якому також знаходився контур, що проводив кисень, і додаткові трубки для забезпечення ембріона важливими речовинами й бактеріями.

На додаток до проблеми правового позначення ролі штучного інтелекту в методах репродукції виникає невирішеність питання про правовідносини між суб'єктами за допомогою штучних методів репродукції [18]. Деякі питання застосування допоміжних репродуктивних технологій потребують законодавчого врегулювання. Сьогодні не у всіх країнах є нормативно-правові акти, які регулювали б відносини в галузі охорони репродуктивних прав. Сурогатне материнство регулюється, скажімо, законодавством Великобританії [19], деяких штатів Австралії та США.

Зауважимо, що штучна матка складається з двох складових: інкубатора і програми, яка здійснює контроль за розвитком ембріона. Відповідаючи на питання правового регулювання застосування технології штучної матки, треба розглянути два варіанти структури штучного інтелекту і його роботи в пологових будинках. Уявімо, що штучний інтелект вбудований в інкубатор з виношування ембріона і є мінімальним набором комплексних алгоритмів [20]. Така практика поширена у всіх розвинених країнах та у приватних клініках України. У цьому випадку штучний інтелект є примітивним алгоритмом, який регулюється спеціалістами медичної установи. Програма стежить за процесом розвитку, постачає необхідні речовини і вітаміни, проте при найменших змінах в організмі, який розвивається, подається сигнал і викликається лікар. Отже, правосуб'єктністю такий штучний інтелект володіти не може точно, оскільки не виконує дій самостійно. Його роль: дотримання заданого простого алгоритму. У цьому варіанті юридичну відповідальність за правильний розвиток ембріона нестиме медичний фахівець (фізична особа).

Другий варіант ролі штучного інтелекту у штучній репродукції можна лише уявити. Станом на сьогодні ШІ не має таких функцій, щоб повністю замінити участь людини. Штучний інтелект самостійно сканує ембріон, проводить огляд за його розвитком без втручання медичного фахівця, постачає в міру необхідності поживні речовини, що знаходяться в окремому контейнері. По суті, штучний інтелект виконує роль сурогатної матері, оскільки виношування ембріона відбувається в його екосистемі. Проте, як справедливо зазначає Ю. Бисага, репродуктивне здоров'я не обмежується лише можливістю мати дітей. Воно також охоплює забезпечення фізичного, психологічного та соціального благополуччя у сфері репродукції. Недостатність доступу до репродуктивних послуг може призвести до серйозних проблем зі здоров'ям, які впливають на загальний стан та якість життя людини [21].

Така ситуація діяльності ШІ породжує питання про його правосуб'єктність та юридичну відповідальність. Штучний інтелект самостійно виконує всі дії в процесі виношування ембріона, а людина лише постачає поживні речовини в контейнер, що ще не говорить про ухвалення самостійних рішень штучним інтелектом. Водночас можна говорити про якесь розширення функцій штучного інтелекту в процесі виношування ембріона, але все ж таки відповідальним буде медичний працівник, під керівництвом якого «працює» ШІ.

Висновки. Застосування ШІ у використанні методів штучної репродукції поступово входить у практику медичних установ. Використання такої технології сприятиме ефективному заплідненню і в перспективі – виношуванню ембріона. Також у медицині розробляється й поступово впроваджується інкубатор з інноваційними технологіями – з програмою штучного інтелекту. Водночас невирішеними є багато важливих питань: правосуб'єктність і юридична відповідальність штучного інтелекту. Не варто забувати про можливість зміни генотипу при використанні в методах репродукції програм ШІ з відбору клітин.

На наш погляд, законодавцеві варто звернути увагу на цілеспрямований розвиток інституту інноваційних технологій у медицині та необхідність правового регулювання цих технологій. Пе-

редусім це стосується мети застосування ШІ та можливості використання механізмів державного управління для ефективного врегулювання цивільної правосуб'єктності та відповідальності штучного інтелекту. Адже міжнародні норми не повною мірою регулюють інтереси суспільства при застосуванні геномних технологій та ШІ. Міжнародні акти говорять про неправомірність втручання у геном людини під час внесення змін у геном спадковості. Однак ця основна норма вже стає предметом дискусії, а за умови розвитку й розширення діяльності штучного інтелекту – чітко постане питання про те, чи порушує це права людини чи ні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стратегія щодо штучного розуму для НАТО (жовтень 2021 р.). URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/10/25/strategya-shchodo-shtuchnogo-rozumu-dlya-nato/index.html> (дата звернення: 04.01.2025).
2. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/proshvalennya-konserpciyi-rozvitku-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayini-s21220> (дата звернення: 04.01.2025).
3. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні : монографія / [за заг. ред. А. І. Шевченка]. Київ : ІПШІ, 2023. 305 с. URL: https://jai.in.ua/archive/2023/ai_mono.pdf (дата звернення: 04.01.2025).
4. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment / Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3–4 December 2018). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (viewed on 04.01.2025).
5. Artificial intelligence ISO/IEC JTC 1/SC 42. URL: <https://www.iso.org/committee/6794475.html> (viewed on 04.01.2025).
6. Artificial Intelligence and Life in 2030: One Hundred Year Study on Artificial Intelligence. 2016. Stanford University. URL: https://ai100.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj18871/files/media/file/ai100report10032016fnl_singles.pdf (viewed on 04.01.2025).
7. Тарасевич Т. Ю. Правове регулювання штучного інтелекту у сфері репродуктивних функцій людини: сучасні виклики та перспективи реалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. «Право»*. 2023. Вип. 75, ч. 1. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/275558/270584> (дата звернення: 04.01.2025).
8. Щербак Н., Уткіна М. С. Теоретико-методологічні підходи до визначення штучного інтелекту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 214–217. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2021/53.pdf (дата звернення: 04.03.2024).
9. Вауліна Ф. Вирішення проблеми з народжуваністю: у мережі з'явився концепт штучної матки, здатної «виносити» 30 тисяч дітей. *Дзеркало тижня*. 2022. 13 груд. URL: <https://zn.ua/ukr/TECHNOLOGIES/virishennja-problemi-z-narodzhuvanistju-u-merezhi-zjavivsja-kontsept-shtuchnoji-matki-zdatnoji-vinositi-30-tisjach-ditej.html> (дата звернення: 04.01.2025).
10. Larson D. Artificial Intelligence: Robots, Avatars, and the Demise of the Human Mediator. *The Ohio State Journal on Dispute Resolution*. 2010. Vol. 25, no. 1. P. 10–164.
11. Методи та системи штучного інтелекту : навч. посіб. / уклад. : А. С. Савченко, О. О. Синельников. Київ : НАУ, 2017. 190 с.
12. Українські медики використовують штучний інтелект для ефективного запліднення. *TCH*. 2023. 14 берез. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayinski-mediki-vikoristovuyut-shtuchniy-intelekt-dlya-efektivnogo-zaplidnennya-2285206.html> (дата звернення: 04.01.2025).
13. Бутко К. Берлінський вчений розробив концепт штучної матки, що здатна «виношувати» до 30 тисяч немовлят на рік. *Pragmatika*. 2022. 14 груд. URL: <https://pragmatika.media/news/berlinskyi-vchenyi-rozrobuv-kontsept-shtuchnoi-matky-shcho-zdatna-vynoshuvaty-do-30-ty-siach-nemovliat-na-rik/> (дата звернення: 04.01.2025).
14. Декларація прав дитини : міжнар. док. від 20.11.1959 / ООН. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text (дата звернення: 04.01.2025).
15. Конституція Швейцарської Конфедерації від 18.04.1999. URL: <https://legalns.com/download/books/cons/switzerland.pdf> (дата звернення: 04.01.2025).
16. Constitution of the Slovak Republic 1992. URL: <https://www.prezident.sk/upload-files/46422.pdf> (viewed on 04.01.2025).
17. Штучний інтелект відбирає ембріони людини у програмах ЕКЗ. *IVMED*. URL: <https://infertility-kyiv.com/world-uk/shtuchnyy-intelekt-vidbyraye-embriony-2/> (дата звернення: 04.01.2025).

18. Белов Д. М., Громовчук М. В. Конституційно-правові засади статусу особи: окремі аспекти. *Аналітично-порівняльне право*. 2021. № 1. С. 21–26.
19. Human Fertilisation and Embryology Act (1990). URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/37/contents> (viewed on 04.01.2025).
20. Васильченко О. М. Репродуктивна поведінка особистості. Соціально-психологічний аналіз : монографія. Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2013. 547 с.
21. Бисага Ю. Соматичні права: захист фізичної сфери людської гідності та автономії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. «Право»*. 2023. Вип. 79, ч. 2. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/289728/283231> (дата звернення: 04.01.2025).